څه ګورم او څه اورم

د

ګل پاچا الفت

د نا چاپ شوي آثارو څخه

پیل

نه پوهېږم: د قدرت څه منظوره وه؟ او دی نړۍ څه احتیاج درلود چه زه ئې د خپلو نندارو او تماشو دپاره را بللم. دغه راز نا اشنا چه نه ئې نوم معلوم وی او نه ئې څوك له احواله خبر وی هېڅوك خپل محفل ته نه را غواړی او نه خپل ښه او بد ورته څرګندوی.

زه هم سره له دی چه د دی عالم ناسته ولاړه دود و دستور، وفا او جفا، رحم او ظلم ښه او بد هېڅ راته نه و معلوم او نه می پدی باب کښې څه تصور او تخیل کولی شو راغلم او د دغه مجهوله بلنه می قبوله کړه. سره له دی چې زما سابقه او آینده هېڅا ته نه وه معلومه او نه می چا ته د خپل راتلونکی ژوند په نسبت څه ویلی و، زما په راتګ د خوشحالۍ ډزې وشوې او له هری خوا د مبارکۍ آوازونه پورته شوه. د کلی او کور لوی او واړه ټول خوشحاله و او زما د استقبال مراسم په ډېر ښه شان اجرا شوه.

وګورئ! هغه وخت چه زه د هېڅ نوم خاوند نه وم پخپلو او پردو، ښځو او نرو زما د راتګ زیری کېده او یوه خوا بله خوا د خوشخبرۍ ګلونه وګرزېده. زه هېڅ پوه نشوم چه دا دومره خوشحالی او خوشبینی د څه دپاره او زما ولی دومره ډېر قدر کېده؟

بی له دېنه چه دی خلقو ته جدت پسند ووایو نور به نو څه ووایو؟

هو! دا خلق هر وخت نوی شیان خوښوی او زاړه ردوی، هره ورځ په نوو اشنایانو پسی ګرزی او پخوانی ملګری پرېږدی همدغه سبب دی چه د دوی د بې وفا توب قصې په هر ځای کښې کېږی او هر څوك دوی ته بې وفا وائی.

د همدې دپاره چه دوی هر وخت او په هر شی کښې نوی رنګونه خوښوی زما نه هم د دوی په ولی پوهېږی او لکه یو هوښیار سوداګر وخت په وخت ورته نوی جامی او نوی ټوکی راوړی او د دی زړی دنیا په مخ نوی رنګونه پوری کوی. کله ورته د کاڼو او ګټو بوتان جوړوی او کله ئې د دود و دستور په اصنامو غولوی یوه ورځ ئې په کلیسا کښې او بله ورځ ئې په اتشکده کښې د عبادت دپاره رابولی. همدغه یو انسان دی چه کله زردشت او کله بودا شی یوه ورځ ساحری او بله ورځ فرعونی کوی کله نور سمی لاری ته را بولی او کله خپل ځان له ګړنګونو غورځوی. له کوم وخته چه زه را وېښ شوی یم او خپلی سترګی می غړولی دی تر اوسه پوری می د دنیا پیښی په یو راز نه دی لیدلی او نه یوه شپه د بلی په شان تېرېږی طبیعت او زمانه لکه نازکخیال شاعر هر وخت په ابتکار پسی ګرزی او نوی نوی مضمونونه پیدا کوی. زه هم د زمانې له ابتکاراتو نه شمېرل کېږم او زما مشاهدات هم ټول نوی او تازه مضامین دی. زما په حیات او ژوند کښې تکرار نشته زه هغه نه یم چه پرون وم او نه به

سبا دغسې یم لکه چه نن مې ته وینې. که ته په ظاهره نه غولېږې زه هر ورځ بېل افکار او نوې خیالات لرم چه پرون هم نه و او سبا به هم نه وي.

کله چه زه د مور په غېږ کښې وم هغه وخت زه بل څوك وم مګر نن د محیط په غېږ کښې بل راز شوم هغه وخت به مې د مشرانو په ږیره لوبې کولې او خلقو به ښکلولوم مګر نن د خپلې ږیرې واك هم نلرم. هغه وخت زه مور و پلار په غېږ کښې ګرزولم مګر اوس باید زه دوی په شا وګرزوم او خدمت ئې وکړم. په هغه وخت کښې چه هر څه له ما سره کېدل هغه یو قرض وچه نن ئې باید ادا کړم.

وګورئ! واړه او کوچنیان هم د قرض په ورکولو مکلف دي مګر څنګه قرض؟

زما وزن په هغه وخت کښې ډېر لږ و مګر نن زما پېټې ډېر دروند دی او زما له لوئیدو سره سم زما بار هم دروند شویدی. هو! هر څومره چه یو سړی لوئېږی تکلیف ئې هم هماغومره زیاتېږی همدغه سبب دی چه نن راځنې مشران اطاعت او کشران شفقت غواړی څوك راځنې ګلې کوی او ځینی راته هیلې او اسرې لری د همدغو هیلو او امیدونو دپاره زه روزل کېدم او زما په زړه کښې هم د امید رڼا وروړو زیاتېدله. که سړی ښه ځیر شی دنیا ټوله داسرو او امیدونو هنداره ده چه هر څوك پکښې له لری څه وینې او هغه ئې خوښېږی دی ورپسې هڅه کوی او هغه ورځنې وروړو لرې کېږی په اخره کښې ورپسې د ژوندانه له ګړنګه هم ځان وغورځوی او یوه بل عالم ته ولاړ شی. څوك نه پوهېږی چه داټګ به ترڅه وخته او تر کومه حده وی؟ څنګه به وی؟ او څنګه به شی؟

هر یو پخپل سر د پاسه یوه وریځ وینی چه د ده ګمان پیدا کړیده او دی ورته امید لری، له دې وریځې کله ږلۍ اوری او کله بارانونه، په ځینو ځایو شنډه تېره شی او په ځینو ځایو کښې ورځنې سیلابونه وبهېږی. بډایان او شتمن هیڅ کله هیله لرونکو ته دومره څه نه ورکوی لکه چه قدرت او طبیعت ئې د امید او اسرو خاوندانو ته ورکوی. هر څوك د خپل امید په رڼا کښې ژوند کوی او د رحمت وړانګې هر وخت د امید له کړکۍ د انسان په تیاره خونه کښې پریوزی.

امید د ایمان یو جز دی چه خوف هم ورځنې پیدا کېږی څوك چه امید نلری هغه خوف هم نلری او نه ئې په زړه کښې د ناکامۍ ویره او سودا وی. مونږ باید پخپل مخکښې د امید رڼا ځانته پیدا کړو، همدغه رڼا مونږ ته د پیشرفت او وړاندې تللو قوت راکوی.

زه خپل امید تر یوه حده ورسولم زما ځینی ملګری چه د امید توښه ئې بیخی نه وه په هماغه لمړۍ مېنه پاته دی. امید هم لکه عشق او محبت انسان یوه عالی مقام ته رسوی او له توری شپې نه ئې رڼا ته راباسی. امیدونه او اسرې په ژوندانه کښې ډېره ستره برخه لری مخصوصاً لوړ او عالی امیدونه چه د اشخاصو دروازی ته نه راتېتېږی او ذلت نه قبلوی. هغه وخت چه ما پدی لویه نړۍ کښې یوازې خپل پلار او مور پېژندله او ټوله دنیا راته د همدوی د شفقت غېږ ښکارېده د امید رڼا وروړو زما په زړه کښې زیاتېدله او ما ګمان کاوه چه دا نړۍ سر ترسره زما د پلار کور دی او بې له رحم و شفقته نور څه په دنیا کښې نشته. زه نه وم خبر چه دنیا د مارانو او لړمانو لیوانو او پړانګانو ځای هم دی او هغه د شفقت

لاسونه چه په سر او مخ تېرېږی کله کله د عتاب څپېړی شی او په مخ لګېږی ما په دغه دنیا کښې دغه راز اضداد ډېر لیدلی او مختلف واقعات راته معلوم دی.

هو! په دنیا کښې عجیب و غریب واقعات ډېر پیښېږی مګر افوس چه یا پټېږی او یا په بل رنګ ښودل کېږی زما د ژوند افسانه هم د دنیا لوی او زاړه کتاب یوه پاڼه ده زه کوښښ کوم چه دا افسانه د حقیقت روح ولری او ربنتیا وی مګر تاسی به یو هم دېته حاضر نه اوسئ چه خپل ځان لکه څنګه چه یاست هغسی ښکاره کړئ نو که دا قصه څه زیاتی او کمی ولری ما معذور وګڼئ هیڅ قصه ټوله ربنتیا نه وی مګر خلق ئی اوری دروغ لا تر اوسه داسی نه وی رټل شوی چه نه ئی څوك ووائی او نه ئی څوك واوری.

اوس هم ډېر خلق په دروغو پیشرفت کوی او د دروغو په ستاینه لوی لوی خلق له ځانه خوشحالوی. د حقیقت ویل دومره ګران کار دی چه بی له ښاغلی رجب خانه (تصوری انسان) بل څوك دا کار نه کوی. مګر هغه هم خلقو په دومره څپېړو وهلی چه ونه ئی له یوی لوېشتی نه جګېږی او هر څوك پری خاندی. خبره له خبری ولاړېږی زه هم لکه ځینی کسان چه تش ګرېدل ئی مطلب وی او د نتیجی غم ورسره هیڅ نه وی له مطلبه لرې لری شوم او قصه بلی خواته ولاړه نو بېرته د خپل مقصد ته را ګرزم او د خپل ژوند قصه را شروع کوم مګر نه پوهېږم چه دا قصه له کوم ځایه شروع کړم او تاسی له کومی برخی سره ډېره مینه لرئ. کله سړی د خپل ظلم او بی رحمی قصی کوی خلق ورته توریالی وائی مګر بالعکس د لویو سینو خاوندانو ته بی ننګه او بی غیرته وایی ځینی نور کسان وی چه هغوی ظالمان بد ګڼی او د هغوی کار نامو ته په بد نظر ګوری. زه نه پوهېږم چه ته (د قصی لوستونکی) څوك ئی او څه راز ذوق لری زما مشاهدات ستا د تعجب موجب ګرزی او که عادی درته ښکاری.

هغه وخت چه زه د دنیا له ظلمونو ځنی لانه وم خبر، د چنګیز او هلاکو قصی می نه وی اورېدلی د دښمنانو بی رحمی راته هیڅ نه وه معلومه د جنګ او جګړو پاڼی مې نه وی لوستی، د حسد او عداوت اور می په زړه کښې نه و بل شوی د دعوو او دنګلو محکمه می نه وه لیدلی د دنیا مینی راباندی غلبه نه وه کړی، سبائی له خوبه را پاڅېدم سترګی می ومښلی ښکته پورته می وکتل د کور و کلی خلق راته بل راز ښکاره شوه او بل راز سبا می تر سترګو شو، هر سړی به بل ته ورنږدی کېده او په غوږ کښې به ئی څه ورته وویل وړو کوچنیانو به په کوڅو کښې نارې وهلی چه نن ئی فلانکی ...

وژلی بل به ویل چه په چاړه ئی حلال کړیدی، ښځو به ویل خدای دی دا کلا او دا پټی درنه پاته کړی زمکه ښه ده که ورور؟ د چا دی څه وکړه خو خپل ځان دی یو ستوی کړ. زه پدی خبرو ښه نه پوهېدم چه دا څه وائی او څوك یادوی له کومی ښځی به مې چه پوښتنه وکړه چه څه شویدی او څه خبره ده؟ همدومره به ئی وویل: (ځې کئې زویه خدای دی دی ووهی) زه به هیڅ پوه نشوم او حیران به پاته شوم چه دا خلق نن ولی داسې خبری کوی چه زه پرې نه پوهېږم او ما نه پوه کوی.

یو ساعت وروسته د کلی ښځی ټولی شوی او یوه بل کلی ته تللی زه هم ورسره ملګری شوم او یوه کاله ته ننوتو چه ډېری ښځی راټولی شوی دي، ځوك ژاړی او ځوك خبری کوی ځینی اوړه لمدوی او ځینی په لویو لویو دیګیو پسی اورونه بلوی. د کوټی په مینځکښی ځوك اوږد پروت دی او شاو خوائی ښځی ناستې دی لکه بدلې څه وائی او ژاړی.

یوه ښځه چه نوې راغله ژړئې هغه سپینی څادر لری کړ او په چیغو ئی لاس پوری کړ، زه هم ورنږدی شوم ګورم چه یو سړی په وینو کښې لبت پبت پروت دی او لکه پسه چا حلال کړیدی یوه ښځه چه د کلی د ملا ښځه ده د کوټی په کنج کښې ناسته ده خبری کوی او نورو ښځو ورته غوږ نیولی دی هغی ښایسته ډېری خبری وکړی خو ماته اوس نه دي یادې چه څه ئی ویل، دومره مې په یاد دی چه شهید شهید به ئې ډېر ویل او د جمعی شپه به ئې هم یادوله.

زه په همدغه ورځ وپوهېدم چه شهید دغه مړی ته وائی چه چا حلال کړیدی او په وینو ککړ دی ځکه چه نورو مړو ته به چا شهید نه ویل، وروسته بیا پدی هم پوه شوم چه دا سړی د خپل ورور له لاسه وژل شویدی یعنی وروړئی غلو ته پیسی ورکړیدی چه هغه مړ کړی او مال ئی ده ته پاته شي دې خبری زه وډار کړم او هره شپه به مې غله په خوب کښې لیدل ما سره به هر وخت سودا وه چه غله په پیسو باندې خلق وژنی او یو ورور د بل ورور د وژلو دپاره غلو ته پیسی ورکوی.

کومه شپه به چه ما ته خپل پلار پیسی راکړی وی زښت ډېر به ډارېدلم چه غله خبر نشی چه د ده په جیب کښې پیسی دی بیا به مې ویل، ځه! غله خو زموږ مریدان دی او هر وخت موږ ته شکرانی راوړی او دعا رانه غواړی بیا به راته سودا پیدا شوه چه هغه نور غله چه د فلانکی صاحب مریدان دی هغوی رانشی او ما په پیسو مړ نکړی. یوه بله ورځ چه یو سړی زموږ حجری ته راغلی و او ما ته ئی څه پیسی راکړی خلقو به ویل چه دی د غلو مشر دی او هر وخت خلق په پیسو باندی وژنی، ما به په زړه کښې ویل دی چه په پیسو باندی سړی وژنی نو ما ته ئی ولی خوشی په خوشی دومره ډېری پیسی راکړی، بیا به می ویل دا پیسی ئی چه ما ته راکړی اوس په نوری پیسی ورسره نه وی او کوم بل سړی به مړ کړی چه له هغه نه پیسی واخلی. خلقو به ویل چه دی د سیدانو ډېر تابع دی او د لوی ځوان(حضرت عبدالقادر جیلانی قدس سره) په نامه ډېری شکرانی د ده نمسیانو ته ورکوی، زه به پدی خبرو ډېر خوشحاله شوم چه ښه ده غله خو زموږ د نیکه تابع دی او له موږ نه وېرېږی.

زه هغه وخت په څه نه پوهېدم نو هر څه به می چه په زړه کښې ګرزېدل هغه به می ویل، یوه ورځ می له خپل لالا (سپین ږیری خدمتګار) څخه پوښتنه وکړه چه لالا دا لوی ځوان هم د غلو مشرو، چه غله ئی دومره تابع دی او موږ ته د هغه په خاطر دومره ډېری پیسی راکوی هغه راته ډېر په قار شو چه پام کوه! بیا داسی خبره ونکړی چه ډېر وبال دی او سړی ډېر ګنهکارېږی. زه پوه شوم چه خدایږو ډېره بده خبره می کړېده چه لالا راته دومره په غصه شو، نو پخپله خبره ډېر پښیمانه شوم او زښت ډېر ووېرېدم، وروسته لالا پخلا کړم او راته ئی وویل لوی ځوان په خدای باندی ډېرګران او د خدای

نازولی دی په کوم ځای کښې چه غله ایسار شی او سخته پړی راشی نو چه لوی ځوان یاد کړی سمدلاسه ور رسیږی او خدای ئی ساتی. ده دا خبری همدغسی کولی او ما ورته غوږ نیولی و ځکه چه ما دغه قصی کله نه وی اورېدلی او د قصو ډېر شوقی وم، هره شپه به د تناره په غاړه ناست وم او ښځوته به می زاری کولی چه ما ته قصی وکړی خو دا د لالا قصی راته چا نه وی کړی او زه نه وم خبر چه لالا هم په قصو باندی پوهیږی. پس له دی به هره ورځ لالا ته ورتلم چه ما ته د لوی ځوان قصی وکړه لالا اول راته د هغه د ژرندګری قصه وکړه او دی قصی ته ډېر خلق راغونډ شوه چه زمونږ ژرندګری هم حاضرو. لالا وویل د لوی ځوان یو ژرندګری و، چه له خلقو نه به ئې زښت ډېر مزد اخیست د ده پاوی نیم چارك و او چارك ئی نیم من و هر چا به چه د ده ژرندی ته غنم راوړل په دغو کانو به ئی تربینه مزد تاله او د خلقو غنم به ئی چه تلل د هغو دپاره ورسره نور سپك او کچه کانی و چه لږ غنم به ئی ډېر خیژول. د ژرندګری ټول عمر دغه کارو چه خلق وغولوی او غلا وکړی. دا ژرندګری چه مړ شو او په قبر کښې ئی کېښوده فی الحاله ورته نکیر منکر حاضر شوه چه د اور ګرزونه ئی په لاس کښی و او له ده نه ئی پوښتنه کوله چه رب دی څوك دی؟ پیغمبر دی څوك دی؟ او د چا په دین ئی؟ ژرندګری په دی خبرو خبر نه و او ویل ئې زه نور نه پوهیږم خو د لوی ځوان ژرندګری یم چه د پاو په ځای می نیم چارك مزد اخیست او د چارك په ځای نیم من. تر څو چه مړکېدم زما دغه کار و او بی له حضرت غوث الاعظم نه بل څوك نه پېژنم پدی وخت کښې ملایکو ګرزونه پورته کړه چه دی پری وولی ژرندګری وویل یا غوث صاحب رارسیږه!

هغه فی الحاله ور ورسېده او ګرز ئی په هوا کښې ونیوه چه زما له ژرندګری سره د چا کار نشته او دی له دی سوال او جواب څخه معاف دی ملایکو ویل مونږ مجبور یو چه له هر چا نه دغه تپوس وکړو او د خدای له لوری مونږ ته همدغه شان امر شویدی لوی ځوان ورته وویل هغه وخت چه پاك خدای له تاسو یعنی ملایکو سره مشوره کوله چه زه په زمکه کښې بنیادم پیدا کوم او تاسی وویل چه هغه خونونه او فسادونه کوی آیا تاسی له هغه نه ښه پوهېدلی؟ او د انسان کارونه تاسو ته زیات معلوم و؟ تاسی ماته دغه جواب راکړئ او بیا زما له ژرندګری پوښتنی وکړئ دلته ملایکی بی جوابه شوی او د پاك خدای حضور ته عرضی ورغلی چه مونږ لوی ځوان د خپل ژرندګری سوال و جواب ته نه پرېږدی او له مونږ نه دغه شان پوښتنې کوی د لوی خدای له حضوره ورته امر وشو چه تاسی له هغه سره غرض نلرئ هغه زما د محبوب ژرندګری دی.

دا قصه چه تمامه شوه د مجلس ټولو خلقو وویل په رښتیا چه لوی ځوان د خدای نازولی دی او د خدای په دربار کښې ډېر قدر لری، ده ته خدای همدومره مرتبه او درجه ورکړی وه چه د دولس کالو غرقه بېړی ئی له دریابه را واېستله. دلته زما دپاره بله سودا پیدا شوه چه د غرقې بېړی قصه به لا څنګه وی؟ خو ښه و لالا په قصو راغلی و او زما له خواهش نه د مخه ئی دا قصه هم شروع کړه چه یوه کونډه ښځه وه او یو څوی ئې درلود هغه چه ځوان او ځلمی شو مور ئې ورته کوژده وکړه او خو

ورځې وروسته ئی واده شروع شو د کونډی څوی خپله ناوې په بېړۍ کښې سپره کړه او کور ته ئی راوستله پدې وخت کښې نا څاپه اه کومې خوا مخالف باد راوالوت او بېړی له ډول او سرنی او ناوې سره په سند کښې غرقه شوه کونډه چه له دی قصی خبره شوه له ډېره غمه لېونی شوه او شپه ورځ به ئې ژړل په آخره کښې له کوره ووتله او د بزرگانو په در بار کښې به ئې چيغې وهلې او ټول خلق ئې نارامه کړی و. پس له دولس کالو چا ورته وویل چه ځه! لاړ شه! لوی ځوان ته عرض وکړه د هغه په دعا باندې ډېر ډېر کارونه کېږی او سوالونه ئی د خدای په دربار کښې قبلېږی بوډۍ لاړه او لوی ځوان ته په ژړا شوه او خپله قصه ئی ټوله ورته وکړه لوی ځوان ورته وویل اوس وخت ډېر تېر شوی پس له دېنه هېڅ نه کېږی ته خپل خدای ته صبر وکړه خدای به ئی په اخرت کښې اجرونه درکړی.

بوډۍ په چيغو او کوکو لاس پوری کړ چه ستا له درباره هېڅوك نا اميده نه دی تللی او د هر چا مراد دلته تر سره شويدی زه هېڅکله له دی درگاه نه نه ځم او په همدې خاورو کښې به رغړم د کونډی چيغو او فريادونو د لوی پير مهربانی را وخوځوله او کونډی ته ئی په ډېر جوش دعا وکړه يو ساعت وروسته د خدای په امر د سيند له مينځه بېړۍ را ووتله او هماغه خلق له ډول و سرنی سره امانت و سلامت را ووتل د ناوی په سر باندی هماغه دړۍ ايښی وی او هېڅ تغير پکښې نه و راغلی دغه خلق ټول د سيند مايانو او کبانو خوړلی و مگر پاك خدای د لوی پير په دعا د مايانو له خولو را و ايستل او بېرته ئی ژوندی کړه دلته ما له لالا نه پوښتنه وکړه چه هغه ورځ چه د فلانی مور موږ کره راغله او زموږ نغری ئی ښکلول هغی وويل لويه ځوانه که دی د دولس کالو غرقه بېړی ايستلی دی زما ځوی به هم له بندی خانی را وباسی، هغی نو همدغه بېړۍ ښودله لا لا وويل هو! همدغه بېړۍ ئی يا دوله او په همدغه اميد خلق تاسی ته راځی او ستاسی دعا اخلی. د کوچنيتوب نا پوهی وه زه په ښو او بدو ښه نه پوهېدم او بېعقله وم بيا می لا لا ته وويل دا خلق نو د مايانو له خوله څنگه را ووتل هغه مايان چه دا خلق ئی خوړلی و دا دولس کاله په هماغه سيند کښې پاته و او چا نه و نيولی؟

دا دومره ډېر دروغ څنگه خلق منی او غوږ ورته نيسی لالا دا ځل ډېر په قار شو، نږدی و چه ومی وهی خو خلقو ايسار کړ چه خير دی وړوکی دی نه پوهېږی، پس له دېنه بيا ما له چا نه پوښتنی نشوی کولی او ډېر اعتراضونه ډېری سوداگانی به راته پيدا شوی مگر اظهار به مې نشو کولی او په مجلس به غلی او چوپ ناست وم ځکه چه لالا راته هر وخت ويل واړه بايد د لويو په مخکښې خبری ونکړی او په ادب ناست وی، وروسته تر دی به می د لالا او نورو خلقو په خبرو کښې خبری نه کولی او هر څه به می چه اورېدل هغه به راته صحيح ښکارېده، ټول ورځ به می د بزرگانو قصې اورېدلی او په آخره کښې به ما هم خلقو ته ښی ښی قصې کولی، کله کله به ښځی هم را ټولی شوی او زما قصو ته به ئی غوږ نيولی و زما په خبرو کښې به هم چا خبر ی‌نشوی کولی او ما ته به په لږه خبره ډېر قهر راغی او ښيرا به می وکړی خلق زما له ښېراو نه ډېر ډارېدل او زما لاسونه به ئې ښکلول دوی به ويل چه ټول سيدان همدغسی ژر ژر په قارېږی خدای دی سړی د دوی له قهره ساتی دعائی نه لگېږی مگر ښيرائی

ټك و پټري وي. خبره بيا رانه بلې خوا ته ولاړه د غلو او شهيد قصه نيمګړې پاته شوه زه بايد دا قصه پوره کړم او اخر ته ئې ورسوم. پدې قصه کښې د سکه ورور ظلم او د پلار بيرحمې بيا نېږې له دې قصې نه د دې وخت مسلماني او د دې زماني وروري، د حاکمانو او مامورانو بې غوري څرګندېږي.

تاسې زړه مه تنګوئ زه به تاسې حقايقو ته ملتفت کړم او د خپل کلي او کور مظالم به دروښيم هغه شهيد چه پخپلو وينو کښې لمبېدلې و يوازې نه و يو بل سړې هم ورسره په يوه چوړکې حلال شوې و چه هغه د ده مزدور او خدمتکار و. هغه بله هېڅ ګناه نه درلوده او يوازې پدې جرم ووژل شو چه غله ئې وپېژندل او د دې احتمال موجود و چه سبا ته به رښتيا او حقيقت ووائې.

هغه څوك چه له غلو سره اشنا وي يا هغه سړې چه رښتيا او حقيقت بيانوي بايد ووژل شي او ژوندې پاته نشي. دغه دوه تنه په يوه شپه پخپل کور کښې شهيدان شوه مګر يو هم په دغه جرم بندې نشو او نه پکښې څوك په لښته ووهل شو ځکه چه عارض او مدعې موجود نه و او د خلقو له خوا هم قاتلان ونه ښودل شوه. دغه رشوت خواره حاکمان او علاقه داران پخپلو چوکيو او قاضيان و مفتيان د شريعت په مسند ناست و. دوې ټول د قتل ځاى ته حاضر شوه او په هغه ټغره کښېناستل چه خونيان هم ناست و، هغوى ته ئې د مړو دعا هم وکړه.

خلق ښه خبر و چه قاتلان د شهيد له وروره د دوه قتلونو پيسې غواړې او هغه د يوه قتل پيسې حقې ګڼې او د دې بل قتل په حق الزحمه کښې د شهيد د کاله طلا ګانې او د ښځو ګاڼې مجرا کوي چه غلو د ښځو له غاړو او لاسونو په زوره ايستلې وي.

ته به وائې چه يو ورور څنګه د بل ورور په وژلو پيسې ورکوى مګر که تا پدى وطن کښې شپې کړې وى نو ډېر تعجب به ونکړې او بې شاهدانو به دغه خبره ومنې.

پښتانه هر وخت خپل او خپلوان وژني او پخپلو چړ و حلالېږي زمونږ دغه شهيد هم د خپل ورور له لاسه ووژل شو او پلار ئې هم په دغه قتل کښې شريك و. کله چه د شهيد پلار (مشر خان) مړ کېده نو د کلي ملا صاحب او څو تنه سپين ږيرې ئې د وصيت دپاره را وغوښتل چه تاسې شاهدان اوسې زه خپل ټول مال کشر ځوى ته تمليکوم او مشر ځوى مې زما په مال کښې څه برخه نلرى ملايانو وويل ستا وصيت او تمليك د مرض په وخت کښې دى او شريعت ئې نه منې مګر مونږ به ورته يوه لاره او روايت پيدا کړو چه په شريعت باندې دا خبره برابره شي که څه هم له شرع مخالف کار دى او د وارثانو محرومول خپل ځان د خداى له رحمته محرومول دى. خان پدى خبره ډېر خوشحاله شو او ملايانو ته ئې سپينې پګړې په سر کړې.

هغوى قلم او کاغذ واخيست د خان ټول نقد و جنس مال ئې چه په لکونو روپو قيمت ئې درلود په دوه زره روپو ئې د خان په کشر ځوى خرڅ کړ او دوى پرې شاهدان شوه.

په دغه شرعي حيله دوى د خان ټول جايداد دوه زره روپۍ وګڼلې او د خان ميراث ئې همدغه پيسې وګڼلې چه بايد پس له مرګه د خان په وارثانو تقسيم شي او هر څه د خان کشر ځوى ته پاته شي.

دا حیله د ملا صاحبانو په فتوی جوړه شوه او کاغذ ولیکل شو خان دوه ورځې پس پټې سترګې اخرت ته ولاړ او د خپل دغه کار عاقبت ئې نه لیده ځکه چه متاسفانه په دواړو سترګو ړوند و او څه ئې نه لیدل. د ډیر تعجب خبره ده چه د ړانده خان په نظر کښې یو ځوی لکه یوسف ښکلی اومنلی او هغه بل ورته پردی او بیګانه معلومېده که څه هم دواړه د یوی مور او یوه پلار زامن و او سکنی وروڼه بلل کېده. خیر بی سترګو پلرونه همدغسی کوی مګر ګورو به چه دواړه وروڼه پس د ده له مرګ څه کوی؟ هر کله چه د خان د تکفین او تجهیز مراسم او د فاتحې خبره خلاصېږی، مشر ورو د خپل کشر ورور سره د میراث دعوه کوی هغه د ملا صاحبانو او سپین ږیرو په امضأ د پلار خط را باسی چه ټول مال ئې په دوه زره روپو په ده خرڅ کړیدی او هغه دوه زره هم په کفن او اسقاط لګېدلی دی، مشر ورور حیران شو چه څه وکړی؟ او خپل حق څنګه ثابت کاندی؟ پس له فکره د هغه بل کلی ملا صاحب ته ورغی او له هغه نه ئې روایت وغوښت هغه ملا صاحب د خان مشر ځوی ته مسئلې پیدا کړی چه دا بیع صحیح نه ده ځکه چه یو خو غبن فاحش دی او بل دا چه د خان نغدې روپۍ هم په زر هاؤ دی چه له ډیرو اجناسو سره په دوه زره روپۍ د خان په کشر ځوی خرڅې شویدی او دغه شان بیع باطله ده چه د فقه په معتبرو کتابونو کښې څه جواز نلری. د خان دواړه زامن پخپل مینځ کښی د دنیا په هډوکو ونښتل او فیصله ئې ملایانو په راز راز مسایلو پیدا کولو ورځ په ورځ ګرانوله د دوی مخالف د پنځو تنو مسلمانانو په وجه چه د خیر خواهۍ په ډول په مینځکښې ګرزېدل ډیر شدید شو په اخره کښې د خان کشر ځوی له خپلو دوستانو سره مشوره وکړه هغوی وویل دوه زره روپۍ باید ملنګ خیلو ته ورکړو چه بېګاته ئې مړ کړی او له شره ئې خلاص شو پدی خبره کښې کشر خان څه قدر غلی شو او فکر ویووړ. د مرګ خبره البته څه اسانه خبره نه ده او اورمرو پکښې سړی څه قدر متردد کیږی. د خان ناظر ډیر عکاك و او پوه شو چه خان پدی فیصله کښې چرتی شو او فکر ویوړ نه چه دا خبره رد کړی او بل فکر وکړی. په همدغه موقع کښې یوه سپین ږیری غړ کړ چه بې له دېنه بله چاره نشته که مونږ دا کار ونکړو هغه ئې کوی او همدغو غلو ته د کشر خان په وژلو پیسی ورکوی دلته د کشر خان په زړه کښی سودا پیدا کیږی او ملا صاحب ته مخ اړوی ملا صاحب وویل که څوك د چا د مرګ اقدام کوی نو مرګ ئې روا دی او د ځان مدافعه لازمه ده (اقتلوا الموذی قبل الایزأ) زمونږ ملا صاحبان چه په عربی څه ووائی نو بیا پکښې د شك او تردید مجال نه دی او بی تحقیقه ئې هر څوك منی.

کشر خان چه له یوی خوا د سپین ږیر و او هوښیارانو مصلحت ولید او له بلی خوا د قتل فتوا هم صادره شوه خپل خیر ئې د ورور په قتل کښې ولید او غله ئې را وغوښتل.

غله د ناظر اشنایان او خپلوان هم و او بی له پیسو نه هم د چا په وژلو نه و ایسار نو چه دوه زره روپۍ هم ورکړی شی او د ناظر لحاظ هم ورسره وی پدی قتل کښې به ولې ځنډ او معطلی پیښیږی.

غله بېګاه ته ځی او د خان د مشر ځوی په کاله لوېږی هغه چه غله وینی او پوهیږی چه هېڅ نشم کولی غلو ته عذرونه او زاری کوی مګر د غلو او داړه مارو زړونه مونږ غوندی نه دی او له تورو کاڼو نه

هم کلك او سخت دی د هغوی دپاره وژل او حلالول هیڅ نه معلومیږی. خان که هر څومره وعدی وکړی چه زه به هیڅکله د میراث دعوه نه کوم او د خپل ورور نوکری به کوم چا په ده باندی رحم ونکړ او په پخه چاړه ئی حلال کړ. د خان نوکر چه له کوره د بهر وتلو اراده وکړه هغه ئی هم را ونیو او همدغه معامله ورسره وشوه یعنی دواړه د جمعی په شپه شهیدان شوه. سبا ته چه په کلی کنبی رڼا شوه او خلق په کوڅو کنبې وګرزیدل هر څوك له کیفیت نه خبرو چه بیګا څه وشوه او د چا په امر وشوه؟ ته به وائی د اسمان ملایکو ټول خلق خبر کړی و او د لویو وړو، ښځو او نرو غوږو ته دا خبره پوره رسیدلی وه چه پدی قتل کنبې څومره پیسی ورکړی شوی او دا کار چا د چا په وسیله او ذریعه وکړ. دا خبره دومره رسوا شوه چه کاڼه او ړانده هم پری خبر شوه او ښځو به د کودر په غاړه همدغه خبری کولی مګر حاکم او علاقه دار، قاضی او مفتی خدای داسی کاڼه او ړانده کړه چه هیچا ته ئی هیڅ ونه ویل او حق العبد څه چه حق الله پسی هم ونه ګرزیدل. توبه خدایه خدای هیڅکله دغسی نه کوی دوی رشوت او پیسو دغسی کړه هغه پیسی چه غلو اخستی وی دوی هم واخستلی او لمر ئی په ګوته پټ کړ. دوی هم غله و مګر هغه نورو د شپی غلا کوله او دوی په رڼا ورځ. د اولس خلق هم غله شوه او غله ئی پټ کړه په تحقیقاتو کنبی ئی وویل مونږ مسلمانان یو دروغ نشو ویلی او په ناحقه څوك نشو ښودلی مونږ غله او قاتلان نه پیژنو، مقتول له هیچا سره دښمنی نه درلوده چه مونږ ئی معرفی کړو. پدی خبرو باندی د کلی سپین ږیرو او مسلمانانو ګوتی ولګولی او دسخطونه وشوه.

هیچا دا ونه ویل چه د دواړو ورونړو تر مینځ څومره مخالفت و او دښمنی ئی کوم حد ته رسیدلی وه د حاکم هم هیر شوی و چه دواړه ورونړه هر وخت حکومت ته د څه دپاره راتله او یوه د بل په حق کنبی څه ویل. د مقتول صغیر ځوی پیغله لور او کونډه ښځه پاته شوه، هغه مال چه د مقتول په کور کنبی و غلو وېوړ او یو څه جز ئی شیان پاته شوه. زمکی ګلاګانی ژرندی پایکوګانی، د غلو ګودامونه نغدی روپۍ او فرش و ظرف هر څه د مقتول ورور ضبط کړه. اوس به ګورو چه له ورثه ؤ سره څه کیږی او دغه مظلومان د چا رحم او کرم ته سپارل کیږی؟ دا خبره د محکمی قاضی صاحب ته مفوضه وه چه باید د صغیر غم وخوری او هغه لږ غوندی مال چه صغیر ته پاته دی له صغیر سره ئی یوه صالح متدین او خیر خواه وصی ته وسپاری چه په ښه سړیتوب مشهوروي او له خدایه ډاریږی.

هو! د شرع له خوا قاضی صاحب پدی مؤظف دی چه باید ډیر ښه سړی د صغیر دپاره وصی مقرر کړی چه هغه د ډیر رحم او ډیری عاطفی خاوند وی او د یتیم مال نه خوری په همدغه اساس د صغیر تره وصی مقرر شو او صغیر له خپل مال سره د پلار قاتل ته وسپارل شو، د صغیر مور خو د هغه کونډه وه او د پښتنو په عرف کنبی ئی له بل چا سره نکاح نه وه روا ځکه ئی په عدت کنبی د کلی سپین ږیری او ملا را وغوښتل او نکاح ئی پری وتړله. خپله پیغله وریره ئی هم خپل کورته راوستله چه د ده په قبضه کنبی وی او پخپله خوښه ځانته کوم میړه پیدا نکړی. په صغیر باندی نه پوهیږم څه وشوه؟

او څه ورپېښ شوه خو څو ورځې وروسته ئې مړی له کلا را ووت او د پلار پخوا کښې خښ شو پلار خوئې شهید و مګر دغه شهید زاده ته چا شهید نه ویل ځکه چه د جرح علامات نه و موجود او په دوا باندې مړ شوی و. هماغه کار چه غله او داړه مار ئې کوی ځینی طبیبان ئې هم کوی او له هغوی نه په وژله کښې کم نه دی مګر د دوی دلاس مړی د شهیدانو درجه د خلقو په نزد نلری. د صغیر مور د دی لامله چه د مینې او محبت په اثر چا پری نکاح نه وه تړلې بلکه د ضرورت او مجبوریت په سبب د خان په نامه شوی وه او مصلحت دا نه و چه له دغی ښځې څخه خان اولاد ولری ځکه چه د خان د ګرانی او اصلی ښځې اولادونه ډېر و نو (کا المعلقه) په کاله کښې ناسته وه او د کور خدمت دپاره وه مګر پخلی ئې نشو کولی چه په کټو کښې زهر وانچوی مګر ځای به ئې جارو کاوه او ناولی کالی به ئې مینځل د همدی لامله نشم ویلی چه د دی ښځې لاس د خان په کالیو نه دې لګېدلی ځکه چه د مینځلو په وخت کښې ئې د هغه ناپاکه چامې په لاس کښې اړولی را اړولی دی.

خان دغی ښځې ته هېڅکله نه کتل او داسی رویه ئې ورسره نیولی وه لکه چه اوس ئې هم د ورور کېږه وی او بل راز کتل ورته له عفت او عصمت نه مخالفه خبره وی. زمونږ خان ډېر دینداره سړی دی او پردی ښځې ته نه ګوری مګر بې مېړه خدمتګاره ئې خوښېږی او ځان پری چاپی کوی. دا ښځه کله خان بام ته هم نه ده پری ایښی چه بهر دنیا وګوری او څوك ووینی یائې څوك ووینی. د دی ښځې پلو پس له هغې شپې چه غله او خونیان په کور را ننوتلی و بیا چا نه دی لیدلی او نه د چا لاس د دی په لاس لګېدلی دی. په هغه شپه خوئې البته غلو له لاسونو بنګړی ایستلی دی او د غاړی ګاڼه ئې هم ورته نه وه پری ایښی. زمونږ خان د خپلی وربرې په باب کښې هم ډېر فکر وکړ چه څنګه ئې کړی او چا ته ئې ورکړی. ربیاران خو ډېر راتله مګر خان ته خدای ډېره دور اندیشی ورکړېده او ډېر لری ګوری، دومره لری هم نه چه اخرت ته وګوری مګر د دنیا په کارو کښې ئې نظر تر ډېر لری ځایه رسېږی. دی پدی پوهېده چه که دا ښکلی پیغله د کوم نارینه پښتون کور ته لاړه شی او په هغه کښې د جرئت او شجاعت جذبه موجوده وی نه چه کومه ورځ د دی نجلۍ د پلار انتقام واخلی یا په میراث دعوه او جګړه وکړی نو ځکه ئې یو بې ازاره او مړیی زوم ولټاوه چه د ده په مخکښې کله زړوره خبره هم ونکړی. د خان له تالو نه د هغه په کور کښې تر اوسه کوم اولاد هم پیدا نشو چه د ده له اولاد سره د پلار او نیکه دښمنی تازه کړی. تاسی ګمان مه کوی چه دا کومه خیالی افسانه ده او لیکونکی له ځانه خبري جوړوی، ما تعهد کړی چه رښتیا به وایم او څه می چه لیدلی هغه به بیانوم. دا قصه زمونږ د کور او کلی یو واقعی سرګذشت دی او اوس هم لا خاتمه نه ده موندلی هغه کونډه اوس هم لکه معلقه ناسته ده او د خان وریره اوس هم ژوندی ده او خان سلامت هم حیات لری، پدی خبرو لا دومره وخت نه دی تیر چه د زمانی په مرور ځانګی او ښاخونه پیدا کړی او مبالغی پکښی وشی. زه پدی قصه کښې یو طرفه قضاوت هم نه کوم او نه له عناد نه پکښی کار اخلم له دی سړی سره که څه هم د خدای دپاره بغض لرم مګر محاسن ئې نه پټوم او وایم چه دی په کور او کلی کښی په ډېری

ديندارۍ او ښه سړيتوب مشهور دی او ټول خلق ورته حاجي صاحب وائی. دی وروسته د ورور له وفاته حج ته هم ولاړ او حاجي صاحب شو. حاجی صاحب هيڅکله د قرآن کريم تلاوت نه قضا کوی او پنځه وخته مونځ په مسجد کښې په جمع کوی که څوک ووائی چه په لس کالو کښې به ده يو لمونځ هم نه دی قضا کړی وئی منئ ځکه چه په لمانځه ډېر ټينګ دی او هغه وخت چه د ده ورور ژوندی و هم په لمانځه باندی کلك و. حاجی صاحب هغه عملونه چه ډېر لږ ګناه پکښې وی بد ګڼی په چلم باندی ئی کله خوله نه ده ايښې او نه ئی کله نسوار په خوله کښې اچولی دی. دوه يا درې کاله ئی څه پيسی د ذکات په نامه خلقو ته ورکړی مګر وروسته ئې پيسی د غلی د قيمتی په وجه ډېرې زياتی شوې او زکات اېستل ورته ګران کار معلوم شو.

حاجی صاحب زښته ډېره غله اخلی چه زرو خروارو ته به رسيږی، دا غله دی د کال تر اخره ساتی او د ډېرې قيمتی په وخت کښې په ډېر ګران نرخ خرڅوی هغه وخت ئی هم په نغد و نه ورکوی او تر يوه کاله ئی پور ورکوی په همدغه سبب ئی خلق يو په يو نيم يو په دوه له موجوده نرخ نه ګرانه اخلی که د نورو په شل خرڅيږی د ده په دېرش ځی. د ده دا عادت دی چه نغدی روپۍ هم په کور کښې نه ساتی او په ګرويوئی بندوی. ملا صاحب ده ته د ګروۍ په نامه سودا هم روا کړيدی يعنی بيع جايزی ورته وائی علاوه پدی ئی يوه بله خبره هم ورته په غوږ کښې ايښې ده چه د ګروۍ په پيسو زکات هم نشته ځکه نغدی روپۍ په کاله کښې نه ساتی او ټولی په ګټه بندوی چه غاړه ئی بنده نشی.

د همدی لامله ډېر ځله د ګروۍ ګټه په اصل ګروۍ زياتوی او په دوه کالو کښې ئی پيسی دومره شی چه بايد د زمکی خاوند قطعی او بيع بات قباله ورکړی.

دا قصه نوره په همدغه ځای پرېږدم زمونږ حاجی صاحب به نور د يادولو حق نه لری ځکه چه هلته نور هم ځينی خانان او ملکان شته چه ډېر خلق ئی بی تيغه او په تېره تبغ حلال کړيدی او عالم ئی په سره اور اړولی دی که څوك دغه مظالم ليکی نو خانان او ملکان لا څه کوی چه د پاچا صاحبانو کارنامی هم په يوه کتاب کښې نه تماميږی او دغه چنګيزی افسانه نه خلاصيږی. د اولس حال او د دوی د مشرانو رويه له همدغی يوی نمونی څه معلومېدلی شی. زما مدعا دا نه ده چه تاسو ته د ظالمانو اعلی او کامله نمونه وښيم چه په سل هاؤ تنه ئی وژلی او ډېری مېرو ښی ئی په جبر او زور په دار اسلام کښې خپل کور ته ننوېستلی دی. زما مطلب دلته همدغومره دی چه د يوه متدين مسلمان او لمونځ ګذار حاجی مسلمانی لږ غوندی ښکاره کړم او هغه په همدغومره تذکر معلوميږی.

د دی قصی د بيان باعث دا نه و چه ظلم او بی رحمی پکښې ډېره زياته ده بلکه دا د يوه ښه سړی حکايت و او زما په حيات کښې لمړۍ واقعه وه چه زه ئی د دی خلقو ظلمونو ته ملتفت کړم او په کوچنيتوب کښې ورسره اشنا شوم. نو دا قصه د ظلم او جبر لوړه او کامله نمونه مه ګڼی ځکه چه دا خو د دوه وروڼو د وروروليۍ مقابله ده او ورور وژل څه دومره نا اشنا خبره نه ده دلته ډېر کسان د خپلو وروڼو له لاسه څوك په مال او دولت ځينی نور په ښځو وژل شويدی او ځينو خپل پلرونه په قتل رسولي

دي د دې قصې کیف په دغه حصه کښې موجود دی چه د داستان پهلوان یو داسی دینداره مسلمان او نیك سړی دی چه د جمعی په لمانځه کښی تل په اول صف کښې ځای لری او په ختمونو کښی مدام د حافظ جی شاته ولاړ وی. پدی ځای کښی باید تاسو ته دا سودا پیدا نشی چه دغه شان ظلمونه په یوه داسی ځای کښی چه حاکمان او کوتوالیان موجود وی څنګه پیدا کېږی او ولی ئی څوك مخه نه نیسی؟ نو دلته به د دغه ځای د کوتوال په باب هم یو څو خبری وکړو. دا عادت دی چه څنګه غر هغسی کربوړی زمونږ. کوتوال چه د امنیت ساتلو مسئول او د جرایمو او جنایتونو مخه نیوونکی و یو عادی سړی نه و او فوق العاده استعداد ئی درلود چه باید سړی ورته ګوته په غاښ کړی. د ده مهارت او چالاکی په بده لاره کښی صرفېده او د ده له پوهی نه ډېر فجایع پیدا کېده. څومره غله او خونیان چه هلته موجود و ټول د ده په ځای را غونډېده یو وخت دی پخپله د یوې داړی مشر و. ده په قلم باندې ډېرې غلا ګانی کولی شوې او په ژبه ئی ناحقی خبرې حقې ښکاره کولی. غله او پولیسان دواړه د ده په لاس کښې و او غلاګانی به هم د ده په امر کېدلې. د ده دا کار وچه داړه به ئې په یوه ماړه کور وغورځوله او د غلا په مال کښې به ئی په سلو کښې یو سل و پنځوس خپله برخه اخستله. تعجب مه کوئ! کله به ئی داسی هم وکړه چه د سلو روپو په غلا کښې به دوه سوه د ده وې ځکه چه په هره غلا کښې نیم برخه د ده وه مګر سبا ته به ئی چه بی ګناه خلق ونیول او بندیان به ئی کړه له هغوی نه به ئی هم په رشوت کښی ډېر څه واخستل نو د غلو به نیمه وه او د ده به لکه ابی. یوه نیمه شوه. ډېری داړی به ده د دی دپاره غورځولی چه خپل مدعیان او مخالفین پکښی ونیسی او زاړه انتقامونه واخلی. کله به چه د ده په منطقه کښې غلا ګانی ډېری شوی او دا خبره به اوچته شوه چه د هغه بل ولایت د کوتوال په منطقه کښې ډېره غلا نه کیږي نو بیا به یې داړه مار هلته ولیږل چه په هغه ځای کښې لاس واچوي ام یو څو داړې هلته وغورځوي چه د ده داړه ماري پکښې ورکه شي. د د مشورې په مجلس کښې هم ډېری غلا ګانی کولی او د تحقیقاتو پانی به ئی بیخی په بل راز ولوستلی او ډېر حقایق به ئی پکښی پټ کړه یعنی په ژبه به ئی هغه څه ولوستل چه په پاڼو کښی به نه و بلکه عکس به ئی و. دی هیڅا په غلا ونه نیوه او تر اخره چا دا تمیز ونکړ چه دی کوتوال نه دی غل دی.

د ده په وخت کښې ځینی جرایم په اولس کښی کم شوی و ځکه چه ښکلی به ټول په یوه بهانه کوتوال له ځان سره ساتل او کور ته به ئی نه پرېښودل. د ده زیات حرص نور خلق له اخلاقی جرایمو څه قدر ته محروم کړی و د ښځو محبس به تل ډك و او ځینی بیګناه ښځی به هم په دسیسه دغه محبس ته د ګناه دپاره را وستلی شوی. یوه شپه چا د ښار ستر مشر ته وویل چه یوه ښځه په محبس کښی نشته او مدام د کوتوال په کور کښی وی ځینی نوری کله هلته او کله دلته وی هغه را روان شو چه محبس وګوری مګر په هماغه آن کوتوال ته تیلفون وشو چه د زندان ښځی شماری ته باید خبر اوسی کوتوال د دی په ځای چه هغه ښځه له کاله نه محبس ته ولېږی یوه بله ښځه د هغی په عوض په محبس کښې داخلوی او تعداد پوره کوی یعنی د یوه ساعت دپاره هم بیلتون نه قبلوی او پردی ښځه له خپل کاله

نه نه باسی. دا محبس ډېر اسرار او ډېر فجایع لری زه د دی په ځای چه دغه اسرار ښکاره کړم دا بهتره بولم چه پټ ئی کړم او په یوه اشاره اکتفا ٔ وکړم.

هغه وخت چه دغسی کوتوال موجود و د مملکت مشران او دواك خاوندان هم دغه راز خلق و او دغه شان خلق ئی خوښ و. کوتوال خو به په حیلو او دسیسو یوه ښځه په محبس کښی واچوله او بیا به ئی په پټه پخپل کور کښی ترېنه ناجایزه استفاده کوله مګر سترو واکدارانو دا هم کولی شوه چه یوه مېړو ښه له خپل مېړه نه خلاصه کړی او په ډول و سرنی ئی خپل کور ته راولی نکاح پری وتړی. دغه شان واقعات ډېر پېښ شویدی او پدی هېواد کښې ئی خپل ابتکار بایللی دی. که داسی قصې په یوه بل وطن کښی پیدا شی او یو لیکونکی ورځنی خبر شی هېڅکله به ئی دغسی لنډی لنډی خلاصی نکړی او ډېر جزئیات به ئی هم له نظر لاندې ونیسی ځکه چه هلته به دغه شان واقعات له عجایبو او غرایبو څخه ګڼل کېږی او د لیکونکی ډېر زیات دقت به جلبوی مګر دلته هغه شان نه تلقی کېږی او د لیکونکی زړه زور نه اخلی چه په ډېر شد و مد ئی تصویر کړی.

بله دا چه یوه واقعه د وقوع په وخت کښې د حکایت په صورت بیانېږی نه د افسانی په شکل. پدی مورد کښې همدغومره ویل کافی دی چه سړی ووائی په هغه ځای کښی چه امران او واکداران د چا ناموس د هغه له لاسه اېستلی شی نو مالونه او جایدادونه به څنګه نشي اخستلی په دغسی محیط کښی رشوت اخستل دا استعداد نلری چه څوك پری رومان ولیکی او د چا تعجب جلب کړی.

دا واقعات او حوادث هم د لوښو او ظروفو مثال لری چه وروسته تر ډېرو کلونو په یوه موزیم کښی د تعجب او غرابت شکل و صورت پیدا کوی یا په یوه بل هېواد کښی بل شان معلومېږی.

دغه شیان چه اوس مونږ په موزیم کښی ګورو یو وخت په هر کاله کښی موجود او هره ورځ لیدل کېده په هغه وخت کښې چا دې شیانو ته په دغه نظر نه کتل چه نن مونږ ورته ګورو همدغه سبب دی چه اوس مونږ دغه فجایع په هغه نظر نشو لیدلی چه نوی نسل ئی ګوری. اوس زمونږ ادبا او شعرا چه حساسیت ئی له نورو زیات دی په دغسی واقعاتو متاثر کېږی او په حساسیت ورته ګوری مګر د نورو خلقو په نظر کښی عادی او مانوس معلومېږی. مونږ په یوه مظلومه دنیا کښی پیدا شوی او لوی شوی یو زمونږ شعور او ادراك د کوچنیتوب له وخته د فجایعو او مظالمو منظری ډېری لیدلی دی مونږ چه اول ځل سترګی غړولی دی یو انسان مو حلال او مذبوح لیدلی او ځینی نور مو د قاتلانو او غلو په نامه پیژندلی دی ځکه ښه نشو پوهېدلی چه زمونږ په رمه کښی پسونه او لېوان ګډ کرزی او شپانه ئی له رمی نه نشی بېلولی بلکه ډېر ځله ئی پېژندلی هم نشی. پدی ملك کښی د چنګیز او هلاکو طوفانونه راغلی او دلته داسی خلقو حکومت کړی چه د سرونو مناری ئی جګی کړی او د انسانانو سترګی ئی اېستلی دی هغه ړوند خان چه خپل یو ځوی ئی په بل مړ کړ د هغه سترګی هم د هغه وخت حکومت ړندی کړی وی. پدی ځای کښی خان او ملك ډېره موده بی قانونه حکومت کړی او حاکم و کوتوال په هیچا باندی هیڅ رحم نه دی کړی. دلته سید او ملا له ظالمانو سره معاونتونه کړی او ځینی

روحانیون ئی هم په اخره کښی بل راز شویدی او په بله جامه کښی ئی خلقو ته تکلیفونه رسولی دی.
دغه راز راز ظلمونه چه دلته تاریخچه او د قدامت حق لری یوی داسی مرحلی ته ورسیده چه ظلم او جبر دوهم طبیعت بلکه اول طبیعت شو او غیر طبیعی مظاهر ئی څرګند شوه. له دغو مسلسلو ظلمونو نه په مونږ کښی بدبینی دښمنی عدم اعتماد او اجتماعی تنفر پیدا شو او مونږ ئی لکه وحشیان غرونو ته وخیژولو مونږ اوس سمی ته په انسانه نه راښکته کېږو او په غرونو کښې له لیوانو او پړانګانو نه دومره نه ویرېږو لکه چه په ښارونو کښی له انسانانو ډارېږو او له کوټوالیانو نه مو زړه چوی.
دغو اوضاعو په مونږ کښی وحشیانه او ارتجاعی انقلابونه پیدا کړه او زمونږ سته ئې و اېستله دا عادت دی چه له ظلم نه ظلم پیدا کېږی او د ظالم و مظلوم جوړه په هېڅ شان نه راځی. د حاکمانو او کوټوالیانو ظلم د ملت او حکومت تر مینځ دښمنی پیدا کړه او د حکومت بناګانی ئی ونړولی. د خلقو په نظر کښی غله له دغسی کار دارانو نه ښه راغله او غلو موقع پیدا کړه چه زمونږ شاهی ارګ لاندی کړی. هماغه غله چه ما د شهید له واقعی نه وروسته د قاتلانو او خونیانو په نامه وپېژندل د منصبونو خاوندان شو او لویو رتبو ته ورسېدل. هغه غله چه په غرونو کښی ئی ځای نه و په ښارونو ئی استیلاٗ وکړه او جرنیلان شوه. د دوی په راتګ د مملکت په هره خوا کښی جنګونه شروع شوه او د افغانستان ځلمی پخپل مینځکښی لکه لیوان او لیونیان ونښتل د مملکت په زړه کښی د حسد او نفاق اورونه بل شوه او لمبی ئی ټولو ځایونو ته ورسېدی. د انقلاب اسباب او موجبات البته ډېر شیان و او په ظاهره دغه مجادله د مذهب په نامه وشوه مګر هر څوك پوهېږی چه اصلی عامل څه شی و؟ غله ولی کامیابه شوه؟ خلق ولی د غلو ملګری شوه او له رشوت خورو مامورینو او ظالمانو حاکمانو نه ئی په څه دوی ښه وګڼل؟ قدرت دلته دا وښودل چه له ټیو غلو نه ښکاره غله ښه دی او عالم مثال دا تقاضا درلوده چه د دغو زمامدارانو په ځای غله کښېنوی. که زمونږ کارداران غله او ظالمان نه وای که دوی په روشوتونو د مظلومو شهیدانو وینی نه خرڅولی یو یتیم ئی د هغه د پلار قاتل ته نه سپارلی د یوه مظلوم شهید ښځه په جبری نکاح نه بندی کېدلی، یوه عفیفه پیغله د دښمن په لاس نه خرڅېدلی او د غلو پرده داری نه کېدلی غل نه کوټوال کېدلی هغه کارونه چه غله کوی حاکمانو نه کولی او حکومت د ملت په نظر کښی ظالم د ظالمانو ملګری د غلو حامی د رشوت خورو طرفدار نه وای معرفی شوی غلو د غومره قوت نشو موندلی او رعیت هېڅکله د غلو لښکر کېده نه مګر مونږ په رڼا ورځ ولیده چه غله راغله سیدان، حضرتان، ملایان ئی ملګری و، رعیت او ولس ئی شاته ولاړ و او مسلمانانو په مساجدو کښی ورته دعا ګانی کولی. دوی ډېر ژر کامیابه شوه امامانو او خطیبانو د دوی په نامه خطبی ولوستلی، د دوی سکه په وطن کښی رایجه شوه او د مملکت کار داران د دوی له وېری د یوه او بل په کور کښی د غلو په شان پټ شوه. دغه وضعیت تر یوه وخته دوام وکړ او په آخره کښی د لوی خدای په اراده د اعلیحضرت شهید په قیادت او د ملت په وروستی فکر او فداکاری غله له سلطنتی قصره ووتل او داړه مار مغلوب شوه مګر دا باید ووایو چه غله اوس هم بیخی نه دی ورك او زمونږ په

مملکتي دوايرو کښې په بله جامه او بل رنګ کښې کار کوي چه زمونږ پوليسان ئې نښې نيولې بلکه پوليسان ئې له امر او حکم لاندې دي. هر څوک دغه غله نه پيژني ځکه چه شکل و قيافه ئې بل راز ده او نوم ئې هم بدل کړيدې په يوه ځاى کښې ورته خلق علاقدار وائي په بل ځاى کښې ورته مامور صاحب يا حاکم صاحب ويل کېږي او په ځينو مقامونو کښې ئې له دې نه هم لوړ القاب پيدا کړيدي.
دا عادت دی چه که سړی له يوه ظرف او لوښي نه د خاورو تيل خالي کړي او تول وينوي بوى ئې تر ډېره وخته نه ځي او چه هر وخت يو اور لګيت څوک ولګوي او ورنږدې ئې کړي سمدلاسه اور اخلي او سړی پوهېږي چه يو څه تېل لا پاته و چه مونږ نشو ليدلی او زمونږ په نظر کښې هيڅ نه معلومېده غله هم زمونږ له نظره پټ دي او د غلو دا عادت دی چه ځان پټ ساتي او په پټه کار کوي.
مونږ بايد دا غله وپيژنو او کشف ئې کړو. ما له ډېر پخوا وخته تر دې وخته پورې د غلو تعقيب کړيدی او د دوی لارې مې څارلې دي که دوی په بيوک کښې سپاره وي يا په شورليټ کښې زه ئې پيژنم که په ډېره لوړه چوکۍ کښېني هم رانه نه غلطېږي که پير شي او که فقير شي زه غل پيژنم او پوهېږم چه دا څوک دي او څه کوي؟ مونږ بايد غله ورک کړو او چا ته د غلا موقع ورنکړو که يو غل ډېر معتبر وي او لوړ مقام ئې اشغال کړی وي بايد غل ورته ووايو او د مملکت دښمن ئې وبولو.
زمونږ په وطن کښې غله واليان شوه جرنيلان شوه وزيران شوه بلکه تاج و تخت ته ورسېدل مګر مونږ هغوی غله ګڼل او مجادله مو ورسره کوله. دا مجادله بايد اوس هم پرې نږدو او دوام ورکړو ځکه چه غله بيخي ورک نه دي او ډېرې چوکۍ ئې اوس هم نيولي دي.
مونږ بايد پدې پوه شو چه غله هم لکه د سينما اکټران په ډېرو رنګونو کښې ځان ښکاره کوي او په هره طبقه کښې موجود دي. ځيني کسان شته چه خلق ئې د دې دپاره په لمانځه کښې دمخه کوي چه په وروسته صف کښې د خلقو پښې پټوي نو دغسې پيشوا امام نه وي بلکه غل وي او ضرورت وړاندې کړی وي. يو وخت څو تنه غله کوم ځاى ته ولاړه او څو اسونه ئې له يوه کلي نه په غلا را وايستل دوی چه له کلي نه بيديا ته را ووتل په کلي کښې نغاره وشوه چه د غلو تعقيب وکړی او اسونه را وګرزوی، غله پوه شوه چه په دوی پسې چيغه را اوزی او دوی ترېنه نشي خلاصېدلی ځکه چه هغوی د اسونو په سپرلي او ځغلولو کښې ډېر مهارت لري او دوی لاندې کوي د غلو مشر چه يو سپين ږيری سړی و او د غلا په فن کښې استاذ و له خپل اس څخه ښکته شو او ملګرو ته ئې وويل: تاسې اسونه په دغه بيابان کښې لمر خاته خواته ولئ او ډېر ګړندی ځئ زه به دلته ستاسو د نجات دپاره پاته شم هغوی دا خبره ومنله او په هماغه خوا روان شوه د غلو مشر جاى نماز او سپين څادر چه د ضرورت دپاره ئې له ځانه سره پټ ساتل را وايستل جاى نماز ئې د زيارت پخوا کښې لارې ته نژدې وغوړاوه او سپين څادر ئې په سر واچاوه تر څو چه د کلي چيغه را رسېدله ده څو رکعاته نفل هم کړی و او د غلو د نجات دعائې کوله د کلي خلقو چه د زيارت له څنګه سپين ږيری زاهد او عابد په مسئله باندې ناست وليد چه دواړه لاسونه ئې د خداى دربار ته نيولي او دعا کوي له ده نه ئې په ډېر احترام تپوس وکړ

چه غله کومسی لاړه سپین ږیری شیخ په خوله هېڅ ونه ویل او په لاس ئی لمر پېواته خواته اشاره وکړه هر کله چه د دغسی خلقو په اشاره خلق درومی او ډېر ډېر کارونه کوی هغوی هم د ده ومنله او په هماغه لوری روان شوه. دی پوه شه چه غلو ته می نجات ورکړ او خلق می ګمراه کړه نو خپل جای نماز ئې وڅانڼه او په غلو پسی روان شو. وګورئ کله غل زاهد کېږی هم او په دغه ډول غلا کوی مونږ باید غل او شیخ وپېژنو او په هر چا تېرنه اوزو.

دغه تحویلداران چه په دوایرو کښی ګورئ په دوی کښی هم داسی غله شته چه د بیت المال سپه باسی او په کال کښی په زر هاؤ روپۍ غرقوی له دوی سره هم ډېر ماموران مدیران او لوی لوی خلق په غلا کښی شریك وی او ډېر ډېر کارونه کوی. زما یوه ملګری حکایت کاوه چه څو کاله پخواه زه او یو بل سړی چه دواړه له یوی کورنۍ ودونه کړی و یو ځای رسمی دوایرو ته راغلو ما څو کاله تعلیم کړی و او کتابونه می لوستی و زه کاتب شوم او هغه د دی لامله چه بی تعلیمه و تحویلدار مقرر شو زه پدی څو کالو کښی مدیریت ته ورسېدم او هغه اوس هم تحویلدار دی مګر په کلی کور کښی د هغه اعتبار له ما نه ډېر زیات دی او زما مدیریت څوك په دوه توته نه اخلی ما پخپل حیات او خپل کور کښی هېڅ بهبود حاصل نکړای شو او تحویلدار ډېری زمکی واخستلی او لوړپ بنګلی ئی جوړی کړی هغه علاوه په نورو شیانو دری ودونه نور هم وکړه او اوس ئی څلور ښځې په کاله کښی ناستی دی د ده یوه ښځه زما ښینه ده او زما کوچنیان کله کله د خپلی ترور د لیدو دپاره تحویلدار کره ورځی چه بېرته راشی تر څو ورځو د هغه د کاله قصې نه تمامېږی، یو ئی د رادیو صفتونه کوی بل وائی په کور کښی ئی ډېری ښی قالینی اواری دی او په میزونو او رفونو باندی ئی ډېر ښایسته لوښی ایښی دی. دا صفتونه چه تمام شی بیا نو له ما نه خواهش کوی چه مونږ ته هماغسی رادیو واخله او هماغه شان کالی راته جوړ کړه.

زما د ځوی زړه هم دا غواړی چه د تحویلدار د ځوی په شان دریشی ولری او هماغه شان بوټونه په پښو کړی. د هلکانو مور خو هېڅکله خپلی خور کره نه ورځی او که هغه هر څومره جوابونه راولېږی دائې په یوه بهانه ردوی او جواب ورکوی، داسی نه چه زه ئی منع کوم او هلته ئی نه پرېږدم بلکه څو ځله ما هم ویلی دی چه زه ولاړه شه! خور دی خوابدې کېږی او ګله کوی مګر هغه زما هم نه منی او یوه پلمه برابروی چه ما قانع کاندی. که څه هم دا ما ته نه وائی مګر زه پوهېږم چه دا ولی نه ځی او څه شی د خپلی خور له کاله نه ایساره کړېدی؟ دا که څه هم د یوه مدیر ښځه ده مګر جامی ئی د تحویلدار ښځو غوندی نه دی او هغه ګانی چه هغوی ئی لری دا ئی نلری نو که هلته ولاړه شی او د هغوی هستی او خپله نیستی وګوری سترګی ئی نه غړېږی او دغه وضعیت نشی لیدلی. په یوه اداره کښې چه دغسی تحویلدار موجود وی هلته ارو مرو د شعبو امران هم ډېرې ګټی لری او ډېر کسان د تحویلدار په غلا کښې شریك وی او دغه شان مدیران په دوایرو کښی ډېر لږ وی.

کومی غلا ګانی چه په دوایرو کښی د قلم خاوندان او میرزایان کولی شی هغه په بل ځای کښی نشی کېدلی که تاسی په دوایرو کښی لږ غوندی بلد شئ او د دوی له کارونو خبر شئ ډېر تعجب به وکړئ.

هغه کال په یوه تفتیش کښی معلومه شوه چه یوه لوی سړی یوازی د حیواناتو له اذوقی نه سل خرواره بوس او څو خرواره اربشی خوړلی وی. دا غلا که څه هم په تول ډېره درنه ده مګر د معنی په لحاظ ډېره سپکه غلا ده او سړی افسوس کوی چه مشران او لوی خلق د بوسو او اربشو په غلا هم نه شرمېږی. دی خلقو په غلا کښې ډېر مهارت پیدا کړیدی او په هر شی کښی غلا کوی دوی اوس په خاره زمکه کښی هم ځانونه مړولی شی او له هېڅ نه ډېر څه بودوی.

یوه چا قصه کوله چه زما مزدور کله چه له بازاره د یوه غیران سودا راوړی نو یو غیران او پنځه ویشت پوله پکښی ځینی وختونه دی وخوری دا خبره هر چا ته له حقیقته لږ غوندی لري ښکاره شوه او په ظرافت ئی محموله کړه هغه وویل زه رښتیا وایم توقه نه کوم ما یو ځل دی بازار ته په سودا پسی ولېږه بېرته تش راغی چه پیسی رانه ورکی شوی بل غیران می ورکړ په هغه کښی ئی هم پنځه ویشت پوله پټ کړه او پوره سودائی راوړه زمونږ یوه ملګری وویل دا ستا مزدور خو د حسن له مزدوره هم په غلا کښی زیات مهارت لری. ملګري تول متوجه شوه چه د حسن مزدور به لا څنګه وی؟ هغه وویل حسن نوماند یو سړی و د هغه یو غل مزدور په برخه شو چه په هره سودا کښی به ئی څو پیسی پټولی، یوه ورځ حسن دری غېرانه ورکړه چه ده ته په بازار کښی یو مهر جوړ کړی د مهرونو قسمت معلوم و چه په یوه توری (حرف) یو غیران مهر جوړوونکی اخلی او هېڅ زیات و کم پکښی نه وی. د حسن نوم دری توری و او دری غیرانه کېده مزدور چه مهر کن ته ورغی ورته ئی وویل زما نوم خس دی ما ته یو مهر جوړ کړه او دغه یوه روپۍ خپله اجوره واخله مهر کن چه (حس) ولیکه د (ح) په توری باندی ئی ټکی اینبوده چه (خس) شی مزدورورباندی غږ کړ چه دا ټکی د (س) په لمنه کښی کېږده او هلته ئی مه ږده مهر کن ورته وویل له دېنه خو دری توری جوړېږی او اجوره ئی دری غېرانه کېږی مزدور ورسره جګړه شروع کړه چه زما درباندی یو ټکی حق دی په هر ځای کښی چه زه وایم هماغلته ئی کېږده مهر کن په سوال و جواب له خپل کاره واوت او نور تاوان ئی هم کېده نو له ناکامه له یوه غیرانه تېر شو او مهر ئی په یوه روپۍ ورکړ مزدور چه خپل بادار ته مهر راوړ د هغه دا یقین و چه پدی سودا کښی ئی هېڅ نه دی پټ کړی او د غلا دپاره هېڅ امکان نه و موجود مګر هغه خپل کار کړی و او د خپل فن له مهارت نه ئی استفاده کړی وه. زمونږ ځینی مامورین او کارداران چه په تور و سپین پوهېږی او له تورو سره کار لری د غلا دغه راز چلونه او چمونه ورته ډېر ښه معلوم دی او په داسی ځای کښی چه غلا هېڅ ممکنه نه ده غلا کولی شي او د غلا دپاره لاره برابروي.